

той же категорії в русском. Тільки при постановці проблеми в максимально широкій лінгвістическій контекст, вона починає грати всіма красками.

Тема мужської і жіночої мови незвичайно популярна в лінгвістиці, в особливості в останні десятиліття. Застосовуючи до європейських мов говорить приходиться скорше о тенденціях, о перевагах чоловіків і жінок в виборі різних мовних засобів, чим о одиницях мови, жорстко приписаних тільки до чоловічому або тільки до жіночому арсеналу. І навіть спроби постулювати щось-будь в області цих тенденцій регулярно приводять до зіткненню полярно протилежних мнень.

Якщо обобщити лінгвістическіє (в вузькому сенсі) дослідження, проведеніє на матеріалі російської мови, можна сказати, що на даний момент вдалося виявити і частково довести наявність розходжень між чоловічою і жіночою мовою (як усною, так і письмовою), в основному зводяться до частотності використання тих або інших мовних одиниць. Так, утверждалось, що звучущою жіночою мовою, в відміння від чоловічої, в більшій ступені властиві: вираження емоцій, емоційна оцінка, використання міждометій, слів з уменшительними суффіксами, використання вибачення, звернення, засобів ввічливості, емпатики в цілому, питання на кінці висловлювання, натяків і др. Як риси жіночої мови відзначалися більше різноманітність інтонаційних засобів, більший діапазон тону і швидше зміна висоти голосу в межах цього діапазону. Далеко не з усіма постулатами дослідників можна погодитися навіть в тих випадках, коли вони посилаються на кількісні підрахунки.

БІБЛІОГРАФІЯ

- 1 Каменська О. Л. Гендергетика – наука майбутнього. – М.: Рудомино, 2002.- 233 с.
2. Кириллина А. В. Гендерні аспекти мови і комунікації: Дисс. докт. філол. наук. – М., 2000. - С. 34-48.
- 3 Потапов В.В. Диференціація російської звучущою мови з урахуванням гендерного фактора// Вестник МГУ. – 2002. – №9 – С. 70-76.

СВЕДЕННЯ ОБ АВТОРЕ

Евгенія Дуйко – асистент кафедри теорії і практики перекладу Запорізького національного технічного університету.

Научні інтереси: гендерні дослідження.

ЕКСПРЕСИВНІСТЬ НАУКОВО-ЛІНГВІСТИЧНОГО НІМЕЦЬКОМОВНОГО ТЕКСТУ

Наталія МОШКІНА (Харків, Україна)

У статті розглядаються проблеми експресивно-оцінного характеру науково-лінгвістических текстів, аналізуються категорії емоційного значення та емоційної забарвленості щодо їх використання у науковому мовленні.

The article describes the expressive character of scientific texts and analyses the categories "emotional meaning" and "emotional colouring" of the functional style of scientific literature.

Проблема співвідношення логічного та емоційного факторів у повсякденному житті не викликає жодних заперечень, про що не можна прямо сказати щодо стилю наукового мовлення. На жаль, сьогодні проблема „**емоційно-експресивності**” наукового тексту (термін М.Н. Кожині) викликає величезну кількість суперечок та заперечень. Вважається, що головні риси наукового стилю, такі як: його об'єктивність, логічність, інформативна насиченість вимагають від науковців підтримання певної мовної норми, що обмежується використанням нейтральної лексики, граматичних та синтаксических конструкцій, що слугують покращенню сприйняття наукового мовлення та не загромождають наукові тексти за допомогою використання зниженої лексики або стилістично-забарвлених лексических та граматических одиниць. Використання здебільшого термінологічної, загальнонаукової та загальномовної лексики у більшості науковеских текстів свідчить на користь попереднього твердження. На думку багатьох дослідників, використання емоційно-забарвленої лексики уповільнює ступінь сприйняття наукової інформації та заважає розвитку наукової думки.

Натомість, низка лінгвістических досліджень (М.Н. Кожина, Н.М. Разинкіна, Е. Шендельс, М.П. Брандес, С.Е. Троянська) свідчать про корисний вплив використання

засобів емоційної експресивності. Ще Р.О. Будагов наголошував на тому, що точність думки не лише не виключає, але й передбачає зберігання загальних вимог, що встановлюються до всіх різновидів письмової форми викладення матеріалу. Тому лексична різноманітність, наявність синонімів, використання стилістичних „фігур” та інтонаційних зворотів є істотними також і для наукового стилю, його своєрідність полягає лише в тому, що вся стилістична мовна різноманітність повинна підпорядковуватись головній меті – точності та зрозумілості наукового викладу [1: 243]. Актуальність цього дослідження полягає у недостатньому рівні вивчення цього питання в межах сучасної функціональної стилістики.

Об'єктом дослідження є функціональний стиль наукової літератури, предметом – лінгвістичні засоби висловлення експресивності у науковій німецькомовній літературі. Матеріалом дослідження слугували тексти видатних німецьких лінгвістів, зокрема “Die Deutsche Sprache” Отто Бехагеля та “Grammatik”(Duden) von Günter Drosdovski.

На думку М.П. Сенкевич, об'єктивна реальність розкривається у взаємозв'язку раціонального та чуттєвого. Це є двоєдинна природа збагнення дійсності. Чуттєвий бік знаходить своє відображення у різноманітних оцінювальних відношеннях, тому що неможливо вивчати дійсний стан речей без класифікації та оцінювання його [5: 57]. Таким чином, не можна говорити про повну відсутність емоційно-експресивного компоненту у науковій літературі, тут йдеться здебільшого про його рівномірне використання, та особливу функцію образності щодо стилю наукового мовлення.

Як стверджує М.Н. Кожина, неможливо уникнути емоційності та експресивності наукового мовлення в наступні моменти: необхідність освітлення критичного обзору літератури або історії певного питання, що обов'язково потребують висловлення оцінки, певної авторської позиції; полеміка; оцінювання наукових теорій, об'єктивно досліджуваних явищ під час викладу матеріалу; ствердження та пояснення своєї точки зору [2: 25].

Слід погодитись з думкою Н. М. Кожиної, про те, що цілком безпристрасне викладення навіть найбільш глибоких істин та найсвіжіших ідей буде менш переконливим за експресивне, тому що ствердження своєї точки зору, пояснення нових наукових положень вимагає переконання. Нові думки завжди викликають безліч сумнівів, тому їх презентація має бути переконливою. Головне полягає у тому, що абсолютна безпристрасність мовлення, „голий” інтелектуалізм у принципі є неможливим у наукових текстах; якості мовленні є невід'ємними від властивостей мислення [2: 27].

Проте, експресивність наукового мовлення значно відрізняється від експресивності інших стилів мовлення. Більша частина експресивних засобів, що використовуються у наукових текстах відносяться не до емоційної галузі, а до галузі „інтелектуальної експресії” (термін М.Н. Кожиної). За М.Н. Кожиною виділяються наступні емоційно-експресивні засоби, що використовуються у науковому мовленні: підсилювальні частки, займенники, дієприслівники – 55%, емоційно-експресивна лексика – 19,3 %, суперлативи різного роду – 7,4% , вводні слова та словосполучення – 5,4%, образні слова – 3%, риторичні запитання – 3%, розмовна лексика – 1-2%, експресивний порядок слів – 1-2%, лексичні повтори – 1-2%, окличні речення – 0,5%, „книжкова” лексика – 0,5% [2: 28].

На різних етапах створення наукових досліджень поруч з абстрактно-логічним може бути використаним ще й образне мислення, в цьому випадку відбувається взаємодія логіки та образу. Проте, функції образу у „нехудожній” (в тому числі науковій) літературі відрізняються від його функцій в художній літературі. В науковій літературі це перш за все функція наочно-конкретизуюча. Образ виступає у ролі засобу пояснення наукових істин, чому сприяють його зображальні властивості. В наукових творах реалізується також інша – емоційно-оцінювальна функція образу, що сприяє полегшенню сприйняття наукової інформації, що робить „читача співучасником та сопереживачем процесу дослідження”. Інколи автор висловлює за допомогою образу своє ставлення до зображеного, особливо в таких галузях знання, як естетика, історія, літературознавство, соціологія, етика, лінгвістика [5: 59].

Таким чином, дослідження емоційно-експресивних лексичних та граматичних стилістичних засобів є цілком правомірним для науковолінгвістичних текстів та цікавим у зв'язку з недостатньою дослідженістю цієї галузі. У цьому дослідженні слід детальніше

зупинитись на лексичних засобах висловлення емоційно-експресивності у науковому мовленні, їх ролі та функціонуванні у лінгвістичних текстах, зокрема.

Перш ніж перейти до безпосереднього аналізу засобів висловлення експресивності у науковому мовленні, слід зупинитися на головних категоріях емоційності мови: „емоційне значення” та „емоційна забарвленість” (терміни Н.М. Разинкіної). Емоційне значення, подібно до предметно-логічного значення, є певний засіб реалізації поняття у слові. Емоційне значення реалізує висловлення самих емоцій, що викликаються фактами матеріального світу, що нас оточує. Як і предметно-логічне значення, воно є певною позначкою, тобто лінгвістичним засобом повідомлення екстралінгвістичного змісту [3: 17-18].

Прикладом носіїв самостійного емоційного значення слугуватимуть німецькі якісні прикметники, типу: *besonders, merkwürdig, sehr beträchtlich, fein, hübsch, schön, gross, unerträglich, riesig, schrecklich, mächtig, grob, höchst u.a.*

Eine merkwürdige Einschränkung hat der Gebrauch der deutschen Sprache ... [7: 20];

... die schönste Blüte des Kirchenliedes, des Volkslieds gehört dem 16. Jahrhundert an. Und gerade jetzt wird die lateinische Schriftstellerei eine neue Macht [7: 20];

Wenn solche gemeinsame Eigentümlichkeiten der nhd. Rede nicht in größerer Zahl zu verzeichnen sind [7: 21];

... in der auf die sprachliche Form das höchste Gewicht gelegt wurde, in der die Größten es nicht verschmähten, aus der grammatischen Darstellung eines Adeling sich Rat und Regel zu holen [7: 24];

Es klingt z.B. so hübsch, was man von den Friesen gesagt hat... [7: 26];

Merkwürdig ist die Verschiebung, die sich auf oberdeutschem Boden bei den Zeitwörtern des Gehens vollzogen hat [7: 33];

Es können also nur die gröberen Unterschiede der Laute schriftliche Darstellung finden [7: 34];

Wie wir verständlich, wie wir in schöner Weise einen Gedanken zum Ausdruck bringen, lernen wir nur, wenn wir sehen, wie ihn die andern auszudrücken gewohnt [7: 68];

Die deutsche Predigt nimmt, besonders in den Händen der Mystiker, seit der Mitte des 13. Jahrhunderts einen mächtigen Aufschwung, und ebenso beginnt die Sprache des Rechts sich in deutsches Gewand zu hüllen [7: 19];

Sehr beträchtlich ist der Verlust im französischen Flandern [7: 20].

Eine merkwürdige Einschränkung hat der Gebrauch der deutschen Sprache ... [7: 20];

... vielfach nicht in scharfen Grenzlinien verlaufen, sondern dass unter Umständen höchstens von einem Grenzgürtel gesprochen werden kann [7: 25];

In die von uns entworfenen groben Umrisse nun ein ausgeführtes farbiges Bild hineinzumalen [7: 30];

Особливість наведених вище прикметників полягає в їх суб'єктивності; використовуючи лексичні одиниці з самостійним емоційним значенням, автор так би мовити „нав'язує” читачу свою індивідуальність, особливості власного сприйняття дійсності. Коли автор додає елемент чуттєвого та емоційного, він тим самим стверджує опосередковане відображення якостей предмету [3: 19].

Якщо емоційне значення являє собою притаманне слову висловлення певних почуттів (жах, захоплення, захват), то емоційна забарвленість – це здебільшого оцінка (позитивна чи негативна), викликана тим мислинневим змістом, що відповідає значенню слова. Емоційна забарвленість здебільшого виникає через специфічний характер контексту [3: 20].

Прикладами подібних лексичних одиниць слугуватимуть наступні прикметники, котрі за відсутності контексту можуть мати взагалі нейтральну емоційну забарвленість, тому частіше їх потенційна емоційна забарвленість реалізується у словосполученнях з підсилювальними частками та іменниками: *tief, stark, scharf, weit ausgedehnter, hergebrachtenmassen, größtenteils gar nicht, so gut wie gänzlich, insbesondere, weit seltener, freilich fast ausschließlich, sehr erheblich, besonders wichtig, fast gänzlich unberührt, wesentlich, wirklich, in hervorragendem Masse, höchst kunstvoll, starren Regel, vaterländisch begeisterter*

Satiriker, das ehrfurchtgebietende Vorbild, hervorragender Stilisten, wohlütig, die überreiche Verwendung u.a.

Das Französische, das im 17. Jahrhundert **das ehrfurchtgebietende Vorbild** für das Deutsche war, ... die zu ihrer Überwindung **angestrenzter Bemühungen** der Sprachgesellschaften und **vaterländisch begeisterter Satiriker** und des Vorbilds **hervorragender Stilisten** bedurfte [7: 23];

... die Sprache bleibt **steif und starr** und lebt in unnahbarer Hoheit bis über die Mitte des 18. Jahrhunderts [7: 23];

Eine starke und wohlütige Erschütterung – wohlütig auch gegenüber Wielands **bedächtiger, zierlich abgemessener Rede** – brachte das Auftreten des Sturm und Drang ... [7: 23];

Der Satzbau wird **höchst kunstvoll**, wenngleich er **vollkommen durchsichtig und leicht überschaubar** bleibt [7: 20];

Besonders wichtig ist eine Veränderung, die sich auf dem Gebiet der Konsonanten vollzogen hat [7: 15];

Freilich hat das germanische Element in der siegenden romanischen Sprache **starke** Nachwirkungen zurückgelassen, **die stärksten** im Französischen [7: 14];

... **freilich fast ausschließlich** Namen von Personen und Orten und **meist** mit lateinischer Umgestalt der Endungen [7: 13];

Sie umfassen **hauptsächlich** geistliche Übersetzungsliteratur... [7: 13];

... die alten Diphtonge sind in Süddeutschland erhalten geblieben, in Niederdeutschland waren sie **größtenteils** gar nicht vorhandengewesen [7: 12];

Diese an sich sehr wichtigen Erscheinungen sind aber doch als Kennzeichen eines ganzen Zeitabschnitts von untergeordnetem Wert [7: 12];

Weit ausgedehnter war somit die Herrschaft der deutschen Zunge in späteren Tagen [7: 10];

Der starke Unterschied ist bedingt einmal durch die räumliche Absonderung, **sodann** durch die Schicksale, die die englische Bevölkerung Britanniens erfahren hat [7: 10];

Hergebrachtenmaßen gliedert man die Geschichte der deutschen Sprache in drei Ansätze ... [7: 11];

Die Sprache wird vielfach bloß Mittel zum Zweck, dem jede Hilfe, auch **die überreiche Verwendung** des Fremdworts, gut ist [7: 24];

Das große Werk des neuen Bürgerlichen Gesetzbuchs **hat** auch in sprachlicher Beziehung **höchst Achtenswertes geleistet** [7: 24];

Wohl hat es ein halbes Jahrhundert gedauert, bis ihm **würdige Nachfolger** erstanden sind, aber seitdem ist die Zahl der Arbeiten über diesen Gegenstand, ist **die Feinheit der Beobachtung, die Masse des gewonnenen Stoffs beständig** gewachsen [7: 25];

Sehr stark zeigt sich die Eigenart der südlichen Gebiete in der Form der Endsilben [7: 31];

Weniger zahlreich, nicht so rasch sich ablösend wie die lautlichen Verschiedenheiten sind die Abweichungen in der Formenbildung, in der Art der Ableitung und Zusammensetzung, im Satzbau [7: 32];

Durch **die Unvollkommenheit** der Schrift wird es bewirkt, dass das Schriftbild im Verhältnis zum Lautbild **farblos, einförmig, verwischt** erscheint [7: 35].

Таким чином, щодо загальної характеристики лінгвістичних засобів, із стилістичної точки зору, всі засоби висловлення емоційно-експресивності слід розрізняти як носіїв самостійного емоційного значення та контекстозалежної емоційної забарвленості. Але цю характеристику не можна вважати єдиною та беззаперечно вірною. Для повної характеристики засобів висловлення експресивності у науково-лінгвістичних текстах слід провести низку досліджень, пов'язаних із докладним аналізом саме лексичних засобів висловлення експресивності, перш за все метафори, її різновидів та функціонування у науково-лінгвістичних німецькомовних текстах.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Будагов Р.А. Литературные языки и языковые стили. – М.: Высшая школа, 1967. 376с.
2. Кожина М.Н. К проблеме экспрессивности научной речи // Исследования по стилистике. – Вып. №3. – Пермь – 1971. – С. 25-42.
3. Разинкина Н.М. Стилистика английской научной речи. Элементы эмоционально-субъективной оценки. – М.: Наука, 1972. – 168с.
4. Разинкина Н.М. Стилистика английского научного текста. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 216 с.

5. Сенкевич М.П. Стилистика научной речи и литературное редактирование научных произведений. – М.: Высшая школа, изд. 2-е, испр. и доп., 1984. – 319с.
6. Троянская Е. С. Лингвостилистическое исследование немецкой научной литературы. – М.: Наука, 1982. – 312с.
7. Behaghel O. Die Deutsche Sprache. – Halle: Veb Max Niemeyer Verlag, 1958. – 314S.
8. Drosdowski G., Gelhaus H., Mangold M. Die Grammatik der deutschen Gegenwartssprache. – Mannheim: Dudenverlag, 1984. – 804 S.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Мошкіна – аспірантка кафедри німецької філології і перекладу Харківського національного університету ім. В.Каразіна

Наукові інтереси: функціональна стилістика німецької мови.

**МОТИВ ГРАНИЧНОЇ САМОТНОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТ «МІФІЧНОЇ»
ОПОВІДІ ТА ЙОГО МОВНЕ ВИРАЖЕННЯ В ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ.**

Марта МУЗИЧУК (Львів, Україна)

Стаття розглядає мотив граничної самотності як один із базових елементів, аналогічних до структур і форм «міфічного мислення» і як ґрунт для ведення міфічної оповіді в художньому тексті на прикладі прози Г.Е.Носсака. На матеріалі роману «Spirale» та повісті «Nekyia» проаналізовано способи створення картини самотності та засоби його вираження згідно з принципами категорій «міфічного мислення» та авторською концепцією «міфічного».

The paper focuses on the picture of top loneliness as one of the basic elements similar to structures and forms of the "mythical thinking" and as the ground of the mythical narration in texts on the basis of H.E.Nossak's prose fiction. The methods of loneliness creation and means of its expression according to the principles of the category "mythical thinking" and the author's conception of "mythical" are analyzed in the novel "Spirale" and in the story "Nekyia".

Аналіз щоденників та епістолярної спадщини Г.Е.Носсака дозволяють дещо наблизитись до поетологічних поглядів автора і розтлумачити його концепцію «міфічного» і способи її реалізації в тексті. Роздуми і підхід Г.Е. Носсака до поняття міфу і його ролі в сучасній літературі і суспільстві в цілому свідчать про відмову письменника від характерного для німецької повоєнної літератури безпосереднього звернення до античних міфів, а ставить перед собою завдання і шукає способів «по-міфічному зобразити сучасну людину, і до того ж не вдаючись до модного звернення до античних міфів»¹ [цит. за 5:84]. Його тексти демонструють максимально індивідуальну адаптацію міфу, в якій відсутні типові, конвенційні техніки розробки міфічного матеріалу (перенесення і розробка класичних сюжетних схем і моделей, наслідування, адаптація, модернізація тощо), і творять оригінальну, відносно замкнену самостійну єдність. Міфічність оповіді постає тут із взаємодії ряду елементів – міфоподібних структур, які не обмежені конкретним міфологічним матеріалом, а відображають форми міфічного мислення, сформульовані Е. Кассіроном [1] в його моделі «міфічного мислення». Сюди належать, наприклад, принцип гомогенності світу, його цілісність і замкненість, неоднорідність та гнучкість простору, змінність та циклічність часу, алогічність причинно-наслідкових зв'язків, специфічне розуміння мови (табуованість імені). Ці ознаки «міфічного мислення» визначальні для змісту і форми Носсакового «персонального міфу» і для його вираження в художньому тексті.

В аналізі поетики міфічного Г.Е.Носсака особливе місце належить мотиву самотності, яка, за концепцією автораⁱⁱ, створює ґрунт для власне «міфічного» мовлення. Всі протагоністи опиняються у ситуації «граничної самотності», коли їхня поведінка як мовця не передбачає присутності слухача і свідчить про абсолютну байдужість до потенційного співрозмовника, тобто вони говорять буквально «в нікуди», «в порожнечу». Тут мова йде не про комунікативне мовлення в звичному сенсі, а швидше про мовлення як вид екзистенції поза часом і простором, поза раціональним. Таке мовлення характеризується ізольованістю, необґрунтованою, на перший погляд, фрагментарністю, монотонністю та адитивністю викладу, що одночасно творить елементи «міфічності» в поезиці Г.Е.Носсака і в плані формально-міфічних виявів в сучасному «міфівмісному» тексті.

Мотив самотності у прозі Г.Е. Носсака наскрізний і в тексті має вираження на різних рівнях. Насамперед це прозорі сигнали на поверхні тексту. Простір, яким рухається усамітнений протагоніст, позначається низкою контекстуально синонімічних одиниць: *das*